

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Необхідність продуктивних перетворень в сфері суспільного життя неминує торкається питань творчості, творчої ініціативи, здібностей до активності творчого характеру. У цьому контексті проблема розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку набуває особливого значення.

Кардинальні зміни в суспільному та економічному житті нашої держави висувають нові завдання щодо виховання всебічно розвинутої особистості, здатної засвоювати наукові знання, швидко адаптуватися до мінливих умов і активно впливати на хід суспільних, економічних і культурних процесів через активізацію творчого потенціалу.

Реформування системи освіти, що торкнулося й дошкільної справи, визначає одним з пріоритетних завдань розвиток творчої особистості дитини.

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти важливим завданням є формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей. Без виховання естетично освічених людей, вміння розуміти і цінувати мистецтво, без пробудження у дітей творчого початку неможливе становлення цілісної, гармонійно розвинутої і творчо активної особистості.

Першими до розробки проблеми психодіагностики креативності особистості підійшли американські психологи Ф. Баррон, Дж. Гілфорд, Дж. Рензулі, Р. Стернберг, Е. Торранс. У вітчизняній психології вагомий внесок в дослідження даної проблеми було зроблено завдяки працям Д. Богоявленської, В. Дружиніна, Є. Ільїна, О. Матюшкіна, В. Моляко, Я. Пономарьова, О. Яковлевої.

Теоретичні аспекти розвитку творчих здібностей знайшли відображення в роботах вчених філософів М. Бердяєва, Л. Печко, Г. Щедровицького, психологів Л. Виготського, В. Зінченко, Г. Колінець, О. Мелик-Пашаєва, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна, М. Шпак, педагогів І. Волкова, Б. Нікітіна, В. Сухомлинського.

Поняття і структура творчих здібностей досліджується з позицій психометричного підходу (Дж. Гілфорд, Р. Стернберг), процесуально-діяльнісного (В. Давидов, О. Матюшкін, А. Симановський), соціо-культурного (Л. Виготський, Дж. Накамура), особистісно-мотиваційного (Д. Богоявленська, А. Маслоу, К. Роджерс), гуманістичного (Ш. Амонашвілі, С. Шацький), особистісно-орієнтованого (О. Леонтєв, Д. Ельконін).

Механізми розвитку творчих здібностей пов'язані з творчим мисленням і уявою розкривається в дослідженнях Г. Альтшуллера, Б. Бехтерева, А. Зака, Т. Рибо. Розвитку творчих здібностей з позиції діяльнісного підходу в єдності когнітивного, емоційного, мотиваційного компонентів присвячені роботи О. Леонтєва, Л. Карпової; в єдності інтелектуального, творчого, особистісного компонентів – О. Разумнікова, Є. Яковлева; в єдності мотиваційного і креативного компонентів – Н. Уваріна.

Величезну роль інтелектуального компонента в розвитку дитячої творчості доводили Н. Лейтес, А. Симановський, Дж. Равен, А. Усова; емоційного – О. Овчиннікова, П. Якобсон; особистісного – О. Гвоздецька, А. Сухов.

Незважаючи на те, що вже проведена велика кількість досліджень в галузі психології креативності, проте й досі не вироблено цілісної концепції, не розв'язані питання про джерела й детермінанти творчості, взаємозв'язок особливостей особистості й творчості.

Традиційне поняття «творчість» як створення нового і культурно-значущого продукту (В. Кудрявцев, С. Рубінштейн, М. Ярошевський) не завжди можна застосувати до дошкільнят, які не створюють щось значне для культури. Терміни «креативність» (Дж. Гілфорд, Е. Торранс, О. Матюшкін) та «творча активність» (А. Петровський, М. Данилов) також не завжди адекватно відображають специфіку творчих проявів дошкільника.

Особливою рисою дитячої творчості є її синкретизм (Л. Виготський), неспецифічність (В. Кудрявцев), і можливість її прояву в різних сферах (Л. Венгер, О. Кравцова, М. Подд'яков).

У сучасній психолого-педагогічній науці, творчі здібності – це індивідуальні особливості та якості особистості, які визначають успішність виконання творчої діяльності різного роду і активно розвиваються в період дитинства [2].

Одна з центральних проблем творчої активності особистості дошкільника – можливість навчання й розвитку креативності, тобто формування творчих вмінь, творчого мислення, творчого стилю діяльності.

Основні підходи, спрямовані на розвиток творчих здібностей дітей, розкриваються в роботах Б. Асаф'єва, Б. Теплова, Н. Ветлугіної, К. Тарасової.

Сучасна дошкільна освіта намагається поєднати державні програми з новими гуманістичними, особистісно-орієнтованими підходами до навчання і виховання підростаючого покоління. Ідея формування творчої особистості досить предметно та глибоко знаходить своє втілення в діяльності молодшого шкільного навчального закладу[3].

Дослідження останніх десятиліть довели необхідність активізації орієнтування дошкільних навчальних закладів на розвиток дитячої творчості[3,с.79]. Зважаючи на ці обставини, можемо констатувати практичний запит на розробку концептуальних й теоретико-методичних засад розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку.

Актуальність теми дослідження – «Розвиток творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку» – зумовлена об'єктивно високим значенням розвитку творчих здібностей дітей в умовах гуманізації системи освіти, недостатнім науково-теоретичним обґрунтуванням новітніх засобів розвитку творчих здібностей.

Мета дослідження – виявлення структури та показників творчого потенціалу у дітей молодшого шкільного віку.

Творчий потенціал є інтегративною здібністю особистості, спрямованою на здійснення творчої діяльності та творчу самореалізацію і саморозвиток в різних галузях людської діяльності, проявляється у творчій активності та є мірою продуктивності у реалізації творчих здібностей особистості. До структури творчого потенціалу відносяться: інтелектуально-творчий, мотиваційно-особистісний та емоційно-вольовий компоненти[7].

Ряд вчених (Дж. Гілфорд, П. Торренс, В. Дружинін) у структурі творчого потенціалу центральною складовою визначають креативність – здатність до творчості. У загальному розумінні здатність до творчості ґрунтується на створенні чогось нового, оригінального. Креативність як властивість особистості виявляється у тенденції до вирішення проблем повному, новими засобами, методами [7].

Як сукупність творчих здібностей визначає творчий потенціал В. Лихвар, необхідних для творчої діяльності, і зазначає, що рушійною силою і ядром творчого потенціалу є внутрішні фактори особистості. Саме вони є важливими чинниками саморозвитку людини, самореалізації, самодіяльності, вільних дій і вчинків. Вчений вивчає розвиток художньо-творчого потенціалу у процесі образотворчої діяльності школярів. Підкреслює, що художньо-творчий потенціал представляє собою універсальну, цілісну якість людини, змістовна визначеність якої виявляється в художньо-творчій діяльності шляхом прирощення матеріально-духовних цінностей та саморозвитку і самореалізації особистості, концентруючи для цього фізичні, психологічні й духовні ресурси. Це діяльність в галузі мистецтва, особливістю якого є відображення реальності в художньо-образній формі. Змістова характеристика художньо-творчого потенціалу є невід'ємною частиною цілісного гармонійного розвитку особистості [6].

В. Моляко представляє загальну структуру творчого потенціалу, яка визначається такими складовими: задатки, нахили, які проявляються у наданні переваг чомусь; інтереси, їх спрямованість і частота; допитливість, потяг до створення чогось нового; швидкість у засвоєнні нової інформації; прояви загального інтелекту; наполегливість, цілеспрямованість, працелюбність; порівняно швидке та якісне оволодіння вміннями, навичками, майстерністю виконання певних дій; здібності до реалізації власних стратегій і тактик різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних нестандартних, екстремальних ситуацій [8].

Особливо значною є концепція Д. Богоявленської, яка розглядає творчість як ситуативно нестимульовану активність (прагнення вийти за межі заданої проблеми) і вводить поняття «креативна активність особистості», притаманна творчому типу особистості. Основним показником творчості, на думку Д. Богоявленської, є інтелектуальна активність, що поєднує в

собі два компоненти: пізнавальний (загальні розумові здібності) і мотиваційний. Критерієм прояву творчості є характер виконання розумових завдань [2].

Відомо, що психологічною основою творчої діяльності є уява – психічний процес, що полягає в створенні образів предметів і ситуацій, заснованих на результатах їх сприйняття і осмислення. Значимі показники в розвитку уяви – опора на наочність, використання минулого досвіду, наявність особливої внутрішньої позиції, що дозволяє, не пристосовуючись до ситуації, підкоряти її собі, опанувати змістовними її особливостями[3].

Показником творчого розвитку особистості є творча обдарованість або креативність. Творчі здібності в психологічних дослідженнях – це комплекс інтелектуальних і особистісних особливостей індивіда, що сприяють самостійному висуванню проблем, генеруванню великої кількості оригінальних ідей і нешаблонному їх рішенню [3].

Творчі здібності – динамічний процес формування особистості, спрямований на розширення спектру здібностей та особистісних якостей, які проявляються і збагачуються у практиці різних видів конструктивної діяльності, результати її характеризуються новизною та оригінальністю.

Сутність творчих здібностей розкривається через єдність суб'єктивного і об'єктивного, раціонального та емоційного, індивідуального і колективного, біологічного і соціального, традиційного та інноваційного, теоретичного та емпіричного, інтуїтивного і свідомого, продуктивного і репродуктивного, предметного і метапредметного, конкретного і абстрактного.

Теоретичний аналіз наукових праць (О. Матюшкін, В. Моляко, О. Кульчицька,) дозволив зробити висновок про необхідність використання різних форм реалізації творчого потенціалу дитини молодшого шкільного віку.

Створюючи сприятливі умови для творчого розвитку дітей, педагоги повинні враховувати індивідуальні і вікові відмінності дітей, своєрідність здібностей кожної дитини, її особистісних якостей, що дозволяє більш ефективно здійснювати навчально-виховний процес від дошкільної до шкільної ланки як неперервний (О. Кононко). Дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних аспектів розвитку творчих здібностей особистості. Перспективними є вивчення: особливостей формування творчої особистості на різних етапах онтогенезу (у дошкільному, підлітковому та юнацькому віці); питання професійної підготовки педагогів дошкільних, позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладів до забезпечення психолого-педагогічної підтримки творчих вихованців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 137 с.
2. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей / Д. Б. Богоявленская. – М.: «Академия», 2002. – 320 с.
3. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович. – М.: МОДЭК, 2001. – 349 с.
4. Выготский Л. С. Психология развития ребенка / Л. С. Выготский. – М.: Смысл, 2005. – 512 с.
5. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
6. Лихвар В. Д. Розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2003. – 24 с.
7. Мартинюк І. О. Творчий потенціал і самореалізація особистості // Психологія і педагогіка життєтворчості. – К., 1996. – 792 с.
8. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2-9
9. Николаева Е. И. Психология детского творчества / Е. И. Николаева. – СПб.: Речь, 2010. – 240 с.

Крамар Н.

Науковий керівник – доц. Адамська З. М.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЛІДЕРСТВО» У ПСИХОЛОГІЇ

Будь які зміни в суспільстві вимагають переосмислення поглядів в інших сферах. Сучасне суспільство вимагає від людини не лише теоретичних знань, а й високої особистісної